

УДК 347.94

Євгеній Лезін,*аспірант кафедри правосуддя**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОКАЗАНЬ СВІДКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню забезпечення показань свідків у цивільному процесі України. У ході дослідження виявлено та проаналізовано положення ініціації, підготовки та виконання допиту свідка, виявлено особливості характеристик свідка, що впливають на оцінку його показань. Проаналізовано механізми залучення показань свідка до цивільного процесу України. Проведений огляд деяких інструментів забезпечення показань свідка, що використовуються за кордоном.

Ключові слова: свідок, свідок у цивільному процесі, показання свідка, пояснення сторін, інтерв'ю, афідевіт.

Постановка проблеми. Показання свідка, як один з основних та найбільш важливих засобів доказування, відіграють дуже важливу роль у процесі доказування. Історія показує, що з давніх часів показання свідків подекуди виступали чи не єдиним основним доказом у справах, що зумовлює необхідність їх глибокого дослідження. Водночас особливості сприйняття інформації, яку надають свідки, необхідність спеціального режиму її фіксації для зменшення ризиків залучення неправдивої, спотвореної інформації до цивільного процесу, як і уникнення різного роду дефектів інформації в силу фізичних, психічних та психологічних особливостей людини, яка її дає, та особи, що її сприймає, викликають необхідність використання спеціальної процедури. Ця процедура дозволяє максимально виключити можливі негативні наслідки від сприйняття аномальної інформації у цивільному процесі, для прийняття виваженого рішення, уникнення можливостей різного роду зловживань з боку учасників процесу. Однак ця ж обставина робить надскладним для розуміння як самого явища – свідка, так і можливості вдосконалення способів та методик отримання інформації від нього. Водночас категорія свідка є міждисциплінарним об'єктом дослідження щонайменше двох наук – правової науки та психології, що ще більше ускладнює її сприйняття.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням окремих аспектів інституту свідка, показань свідка в цивільному процесі займалися В. Д. Андрійцьо, Ю. В. Білоусов, О. Г. Братель, С. В. Васильєв, О. О. Грабовська, В. В. Комаров, Т. М. Кучер, В. А. Кройтор, Н. А. Новікова, В. І. Тертишніков, С. Я. Фурса, А. С. Штефан, М. М. Ясинок та інші.

Мета дослідження – дослідити поняття та основні характеристики особи свідка в цивільному процесі та значення показань свідка для справи; проаналізувати особливості процедури допиту свідка та інших способів долучення показань свідка до цивільної справи з дослідженням аналогічного закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу. У цивільному процесі потреба в показаннях свідка виникає в трьох випадках: для встановлення фактів, які не можна документально закріпити; для з'ясування обставин, які були у свій час документально оформлені, але документи втрачені і відновити їх неможливо; для дослідження вірогідності засобів доказування [1, с. 261].

Особливості статусу свідків та процедури проведення їх допиту детально врегульовані ст. 69-71, 90-91, 147, 219, 230-233 ЦПК України. Особливості отримання показань свідків та їх забезпечення як процесуальної дії побудовані на матеріальних особливостях їхнього статусу, ролі в цивільному процесі, а також напрацьованими тисячоліттями досвідом та комплексом уявлень суспільства про цих учасників судового процесу.

Звертаючись до тлумачних словників, бачимо, що поняття «свідок» трапляється в ньому щонайменше у трьох, певним чином споріднених значеннях: 1) Людина, що була присутня при якій-небудь події, пригоді й особисто бачила що-небудь; 2) Особа, яку викликають до суду для посвідчення відомих їй обставин; 3) Особа, присутня при чому-небудь для офіційного підтвердження дійсності або правильності чогось [2, с. 76]. Цінність та відмінність свідка від інших учасників процесу полягає, крім іншого, в юридичній незацікавленості щодо результатів вирішен-

ня спору. Також свідок є унікальним носієм інформації про події, що є результатом її сприйняття свідком особисто. Свідок є незмінним джерелом доказової інформації в цивільному процесі.

Автори останніх праць із цивільного процесу здебільшого не відходять від легального тлумачення, викладеного в ч. 1 ст. 69 ЦПК: «свідком може бути кожна особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи», що говорить про єдність думок науковців із цього приводу. Однак, зазначаючи аналогічне визначення ЦПК 2004 р., деякі науковці все ж нарікали на його недосконалість. Зокрема, О. О. Грабовська слушно стверджувала, що можна сприймати це поняття таким чином, що до нього увійдуть показання свідка про обставини, які відомі йому з інших джерел, а сам він безпосереднім свідком подій не був [3, с. 334]. Проте це питання було вирішене в чинному ЦПК, в якому змістом ст. 90 передбачено недопущення сприйняття показів свідка у разі, коли він не може назвати джерела своєї обізнаності. Цією ж статтею передбачений обов'язок допиту свідка, котрий є першоджерелом інформації, та встановлено правило недопущення «показань із чужих слів», хоча з винятком «якщо показання не підтверджуються іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами цього Кодексу», – ч. 2, ст. 90 ЦПК.

Загалом, доречним є твердження Т. М. Кучер про те, що «отримання відомостей від суб'єкта є складним процесом, оскільки об'єктом дослідження виступають ментальні компоненти, за які відповідає психіка людини, що дає змогу її носію не лише сприймати навколишній світ з усіма його формами, видами, процесами, тощо, а й акумулювати, отриману інформацію про всесвіт, обробляти її та відтворювати» [4, с. 224]. Саме ця обставина є визначальною при формуванні процедури допиту свідка як засобу закріплення та сприйняття інформації від нього.

Характеризуючи свідка в цивільному процесі, Н. А. Новікова вказує на певні характеристики: 1) свідком може бути тільки фізична особа; 2) свідок може мати такий фізичний та психічний розвиток, що дає йому можливість правильно сприймати обставини та/або висловлюватись про них; 3) свідок повинен володіти інформацією необхідною для вирішення справи; 4) свідок не повинен мати юридичної заінтересованості у результатах розгляду справи; 5) свідок сприймає обставини справи безпосередньо або опосередковано; 6) сприйняття обставин справи свідком не пов'язано з її розглядом; 7) залучення особи в якості свідка у цивільну справу відбувається на підставі ухвали суду

[5, с. 42]. Із цим можна погодитися з певним винятком, що стосується юридичної заінтересованості та опосередкованості сприйняття обставин справи свідком.

Аналізуючи процес отримання показань свідка в цивільному процесі, слід відзначити, що він складається з етапів ініціювання, підготовки, виконання.

Ініціювання процесу відбувається за активною участю учасника справи (ч. 1, ст. 91 УПК), особи, яка може набути статусу позивача / учасника справи (ч. 1, ст. 116 ЦПК) та за ініціативою суду у справах окремого провадження, хоча ЦПК цього прямо не передбачає. Умовою ініціації процесу з ініціативи учасника справи або особи, що може набути статусу позивача, є подання відповідної заяви про виклик свідка або заяви про забезпечення доказів. Заява про виклик свідка має містити інформацію про свідка та обставини, які він може підтвердити (ч. 2, ст. 91 ЦПК). Заява про виклик свідка подається до або під час судового засідання, або до першого судового засідання у разі розгляду справи в порядку спростеного позовного провадження (ч. 3, ст. 91 ЦПК). Заява про забезпечення доказів подається до або після подачі позовної заяви, як нами було показано раніше.

Різні можливості долучення до справи свідків мають наслідком різні підстави та форми закріплення доказів, а також наслідки в цілому. А саме:

- у разі залучення свідків за механізмом подачі заяви про виклик свідка або забезпечення доказів після відкриття провадження у справі результатом є усна форма закріплення, тоді як за механізмом забезпечення доказів до подачі позовної заяви та у разі судового доручення іншому суду про допит свідка показання закріплюються протоколом допиту;

- подаючи заяву про забезпечення доказів як до, так і після відкриття провадження у справі заявник зобов'язаний послатися на обставини, що свідчать про можливу втрату або складнощі у збиранні відповідного доказу в майбутньому, тоді як заява про виклик свідка цього не передбачає;

- подання заяви про виклик свідка передбачає її розгляд з обов'язковим повідомленням сторін, за винятком випадків, передбачених ч. 4, ст. 118 ЦПК, тоді як розгляд заяви про виклик свідка повідомлення інших учасників не передбачає;

- за подання заяви про виклик свідка судовий збір не сплачується, на відміну від заяви про забезпечення доказів;

- ухвала про забезпечення доказів підлягає апеляційному оскарженню, тоді як для ухвал, що містять вказівку на виклик свід-

ка, апеляційне оскарження не передбачене (ч. 1 ст. 353 ЦПК);

- за наслідками подання заяви про забезпечення доказів допит проводиться завчасно, за наслідками подання заяви про виклик свідка допит проводиться під час розгляду справи по суті.

Також варто пам'ятати, що в силу припису ч. 5 ст. 128 ЦПК про необхідність вручення повідомлення особам, що викликаються, передбачається, що останнє повинно бути вручене не пізніше п'яти днів до судового засідання.

Вбачається, що у зв'язку з особливостями дослідження такого виду доказу, його роллю, складністю змісту тощо є виправданим встановлення саме такого подвійного механізму залучення показань свідків у справу. Оскільки, забігаючи наперед, дуже важливим є дослідження показань свідків за участі всіх учасників цивільного процесу на стадії розгляду справи по суті. Адже в цьому разі вже визначений предмет доказування у справі, що залишає свідкам роль підтвердження або спростування обставин.

Після сприйняття судом відповідної заяви починається етап підготовки. Початком цього етапу є винесення ухвали про виклик свідка, в якій суд визначає час прибуття свідка до суду (виходячи зі змісту ч. 2, ст. 69 ЦПК про обов'язок свідка з'явитись у певний час), попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання чи відмову від давання показань (ч. 4, ст. 91). Слід відзначити, що за цією ж статтею, до ухвал, якими суд вирішує питання про виклик свідка, законодавець відніс ухвалу про відкриття провадження у справі. Це включає у відправну точку для подачі заяви про виклик свідка період подачі позовної заяви. Не обов'язковою є також фізична присутність свідка у судовому засіданні – можлива його участь у ньому в режимі відеоконференції (ст. 69 ЦПК). Щодо останньої ЦПК встановлює презумпцію згоди учасників справи на допит свідка у віддаленому режимі (режимі відеоконференції). Навіть у разі наявності заперечень у сторін суд може дозволити дію у такому режимі, якщо свідок не може з'явитися до суду з поважних причин.

У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви суд перевіряє інформацію щодо місця знаходження свідка та в разі необхідності доручає іншому суду провести допит у межах його територіальної юрисдикції (ст. 87 ЦПК). Такі дії судом мають вчинятися автоматично, без додаткових клопотань заявника. Додатково в ухвалі визначається перелік питань, які

необхідно поставити свідку, який формується з питань поставлених учасниками справи та судом, що зумовлює необхідність додаткового визначення запитань свідку з такого роду заяви. У цьому разі суд, котрий фактично виконує допит, оформлює протокол допиту свідка, який у подальшому розривається в судовому засіданні суду, котрий розглядає справу. Суд, до якого надійшла ухвала про допит свідка, не може відмовитись від її виконання.

Також, вирішуючи питання про виклик свідка, за змістом ч. 2, ст. 135 ЦПК, суд може зобов'язати заявника попередньо оплатити витрати, пов'язані з цим. Інших спеціальних вимог щодо ухвали про виклик свідка цивільне процесуальне законодавство не містить.

Діями, що забезпечуються судовим примусом на цьому етапі, є привід свідка як реакція з боку суду на невиконання передбаченого ч. 2, ст. 69 обов'язку свідка з'явитись за викликом суду у визначений час для дачі показань. Привід свідка урегульований ст. 147 ЦПК, відповідно до якої цей засіб примусу використовується до свідків, які без поважних причин не з'явилися за викликом суду, що кореспондується обов'язком свідка повідомити суд про неможливість явки заздалегідь (ч. 3, ст. 69). Питання про привід свідка вирішується ухвалою та виконується органами Національної поліції України. Винятками, щодо яких не може бути застосований привід, є особи, які не можуть бути допитані відповідно до ст. 70 ЦПК, малолітні та неповнолітні особи, вагітні жінки, інваліди I та II груп, особи, котрі доглядають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів (ч. 4, ст. 147 ЦПК).

До превентивних заходів щодо виконання обов'язків свідком слід також віднести накладення штрафу в порядку ст. 148 ЦПК.

Після явки в судове засідання, порядок допиту свідків регламентований ст. 230-232 ЦПК. Слід відзначити, що цей порядок є принциповим та дуже важливим для нашого дослідження.

Згідно з ч. 1, 2 ст. 230 ЦПК свідки допитуються окремо, свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати у залі судового засідання.

За змістом ч. 3, ст. 230 ЦПК, головуєчий суддя перед допитом свідка встановлює його особу, вік, рід занять, місце проживання і стосунки зі сторонами та іншими учасниками справи, роз'яснює його права і з'ясовує, чи не відмовляється свідок із встановлених законом підстав від дачі показань. Виходячи з ч. 5 ст. 230, тільки після встановлення відсутності перешкод для допиту суд під розписку попереджає свідка про криміналь-

ну відповідальність за завідомо неправдиві показання та відмову від дачі показань, а також приводить свідка до присяги.

Окремі особливості встановлює ст. 232 ЦПК для допиту малолітніх та неповнолітніх свідків. Малолітні та неповнолітні свідки (до 16-ти років) про кримінальну відповідальність не попереджаються, до присяги не приводяться, допит проводиться в присутності батьків, осіб що їх замінюють, або органів опіки та піклування. У силу вікових особливостей батьки та інші особи, що супроводжують свідка, з дозволу суду можуть ставити йому запитання, висловлювати свою думку з приводу його особи та змісту його показань. У силу цих же обставин, що зумовлено психологічними особливостями розвитку людини, із зали судового засідання за ухвалою суду у виняткових випадках можуть видалятися учасники справи. Покази свідка в цьому разі повідомляються цій особі після її повернення, та надається можливість ставити запитання.

Перешкодами для допиту свідка, відповідно до ст. 70 ЦПК, є положення осіб, котрі у зв'язку з фізичним станом не можуть допитуватись (недієздатні особи, особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи або давати показання), особи певних професій щодо обставин, які стали їм відомі в ході професійної діяльності (судді, присяжні, священнослужителі, особи, що надають правничу допомогу або послуги посередництва), інші особи (наприклад ті, що мають зберігати державну таємницю, тощо), які не можуть бути допитані в силу закону чи міжнародного договору. Особи, котрі мають дипломатичний імунітет, та сторони, треті особи та їх представники допитуються за їхньою згодою (ст. 70, 234 ЦПК). Також не можуть бути допитані свідки, які відмовились від дачі показань у силу ст. 63 Конституції України, що продубльовано в ст. 71 ЦПК, якою, у свою чергу, передбачено обов'язок повідомити суду причини відмови.

Останнім етапом допиту свідків є його фактичне виконання. Починається цей етап із пропозиції суду розповісти все, що свідку відомо у справі (ч. 7, ст. 230 ЦПК). Важливим та визначальним для з'ясування всіх особливостей та обставин є передбачене цією ж статтею право сторін, суду та інших учасників процесу ставити запитання свідкові та право суду з'ясувати суть відповіді свідка, заповнювати логічні прогалини у розповіді, виявляти неточності. Таким чином, сама присутність суду під час безпосереднього

сприйняття інформації, що надає свідок, у поєднанні з можливістю суду ставити йому запитання та уточнювати відповіді, безперечно, є проявом принципу безпосередності дослідження доказів судом. Також, захищаючи свідка від надмірного тиску, законодавець надав суду право знімати питання.

Важливою для нашого дослідження також є можливість повторного допиту свідка за ініціативою сторін, інших учасників справи або суду (ч. 12, ст. 230 ЦПК), можливість перехресного допиту (ч. 13, ст. 230) та можливість допиту свідка за місцем його проживання (ч. 14, ст. 230 ЦПК).

Наслідком останньої процесуальної дії є оформлення протоколу допиту свідка, що і є доказом у справі. За змістом ст. 233 ЦПК, показання свідків оголошуються та досліджуються в судовому засіданні у разі, якщо вони були зібрані за судовими дорученнями у порядку забезпечення доказів під час їх допиту за місцем проживання, або показання, дані ними в судовому засіданні, в якому було ухвалене скасоване рішення. Це оголошення та дослідження відбувається у разі, якщо залучення цих свідків до нового засідання є неможливим. Передбачаючи цей виняток, законодавець у ст. 233 ЦПК також передбачив можливість учасників висловлювати своє ставлення до цих показань та надавати пояснення щодо них.

Окремої уваги потребує питання про можливість поширення усієї процедури допиту свідка у разі його проведення до відкриття провадження у справі. Як вбачається з вищенаведеного, застосовується ця процедура з певними винятками. Зокрема, це пов'язано з відсутністю у деяких випадках сторін та учасників справи у процесі, що зумовлює неможливість постановки запитань свідку з боку сторін та учасників справи. Обмежений у цьому питанні є і суд, який в силу об'єктивних причин не володіє методом доказування, всією сукупністю обставин справи, тощо. Проте сам завчасний допит свідка має превентивний характер, також виникнення складнощів у сприйнятті, відсутність сторін під час допиту свідка компенсується можливістю його допиту в подальшому.

Складність, тривалість, неможливість прогнозування точного результату та обставина, за якої допит свідка здебільшого здійснюється під час розгляду справи по суті, а також часті відмови заявникам у завчасному допиті свідків змушують практиків шукати інші шляхи залучення показів свідка у цивільну справу.

Зокрема, аналіз судової практики, проведений О. Г. Братель, дозволив науковцю від-

шукати близько п'ятдесяти судових рішень першої інстанції, в яких безпосередньо рішення приймалось на основі дослідження такого виду доказу, як «письмові показання свідків», які суд брав до уваги. Як стверджує дослідник, більшість такого роду «доказів» приймалась у справах окремого провадження та справах позовного провадження про визнання особи такою, що втратила право на користування житловим приміщенням. Ще більшу пересторогу викликає наведена автором інформація про те, що заявник або позивач у цих випадках подає до суду письмові показання свідка, відібрані ним самостійно, в яких підтверджуються факти перебування в родинних стосунках, проживання протягом тривалого часу в певному місці або відсутності відповідача за постійним місцем проживання протягом тривалого часу. Ці докази в подальшому враховувались судом та прирівнювались до показань свідка. Хоча траплялись випадки посвідчення такого роду «доказів» нотаріусом. Аналіз проводився на матеріалах 2007-2014 років [6].

Ця ситуація набула широкого масштабу, що зумовило необхідність втручання вищих судових інстанцій. Так, у п. 27 Постанови пленуму Верховного суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 № 2 вказано: «Не можуть бути використані як показання свідків їх письмові пояснення, тому у відповідних випадках (наприклад, якщо пояснення таких осіб мають значення для справи і допитати їх неможливо) вони приймаються судом як письмові докази» [7].

Допускаючи цей механізм вирішення проблеми, як видно з вищенаведеного, суд все ж передбачив винятковий випадок сприйняття таких доказів як письмових. Проте, з огляду на наведені нами вище особливості самої категорії свідка, письмові його пояснення все ж не є повноцінним доказом у справі. Також слід пам'ятати про те, що використання як відібраних стороною процесу пояснень, так і пояснень, підпис на яких завірений нотаріусом, є прямим порушенням принципу допустимості доказів. Тож їх залучення до судового процесу в принципі є не припустимим та таким, що порушує порядок. Відсутня, за умов використання цього механізму, також можливість суду та учасників справи при дослідженні таких доказів повноцінно їх сприйняти внаслідок неможливості уточнення деталей, визначення джерел обізнаності особи, тощо. На жаль, ми ще будемо зустрічатися з цим явищем через вищенаведену позицію Верховного суду України.

Стаття 57 ЦПК 2004 р. формально не виділяла письмових пояснень сторін як доказів, проте аналіз судових рішень показує, що вони є досить поширеними в судовій практиці та сприймаються як письмові докази. Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень [8] дає підстави стверджувати наявність у ньому величезного масиву рішень, де письмові пояснення сторін та третіх осіб приймалися судом за письмові докази. Як приклад можна навести: Рішення Деснянського районного суду м. Київ від 23 червня 2017 р. у справі № 754/34/17, де судом були сприйняті письмові пояснення позивача [9]; Рішення Київського районного суду м. Одеси від 26.04.2017 р. у справі № 2/520/4303/17, в якому суд послався на пояснення відповідача [10]; Рішення Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 16 березня 2015 р. у справі № 193/2113/14-ц, в якому суд послався на пояснення третьої особи [11], тощо.

Ця конструкція була відома ЦПК 1963 р., проте в ЦПК 2004 р., як і в чинному ЦПК, свого відображення не знайшла. Думки науковців із цього приводу розділились, проте більшість все ж вбачають можливим та доречним повернення конструкції ЦПК 1963 р., за якою такого роду пояснення слід визнавати доказами. На підтримку цієї позиції виступає В. І. Тертишніков, який вказує: «... «тотальний» допит, як уяв ляється, протирічить засадам цивільного судочинства, перш за все, диспозитивності та змагальності ... далеко не всі сторони, треті особи та їх представники побажають, щоб їх допитували як свідків. У зв'язку з викладеним вважаємо за необхідне зміну деяких норм цього Кодексу ... у тому напрямку, щоб визнати за поясненнями сторін та ін. сили та значення засобів доказування» [12, с. 78-79]. Думки про визнання пояснень сторін доказами дотримуються також С. Я. Фурса, Є. І. Фурса і С. В. Щербак [13, с. 270]. Не вдаючись до наукової дискусії з цього приводу, зазначимо, що письмові пояснення сторін та третіх осіб набули настільки широкого поширення в практиці, що стали звичним інструментом для судової практики – це, безумовно, викликає необхідність їхнього сприйняття як повноцінного доказу у справі.

На користь визнання такого роду доказу свідчить і практика ЄСПЛ. У його рішенні «Fomin v. Moldova» одним із порушених питань було те, що заявник вказав на ряд додаткових аргументів, які підтверджувались доказами, проте національний суд ніяк на них не відреагував. Даючи характеристику цій ситуації, ЄСПЛ вказав на те, що «право бути почутим включає в себе не тільки мож-

ливість подання до суду матеріалів, але і відповідну функцію суду, щоб у своїй аргументації показати причини, через які відповідні подання були прийняті або відхилені» [14]. У цьому ж контексті слід розглядати і письмові пояснення сторін.

Загалом, слід розрізнити природу показань свідка, пояснення сторін, третіх осіб та їх представників, дані ними у якості свідків, та письмові пояснення сторін та третіх осіб.

Показаннями свідка та поясненнями сторін, третіх осіб та їх представників, даними ними у якості свідків, є закріплена шляхом допиту інформація, яка містить відомості про факти й обставини справи.

Різниця полягає в юридичній заінтересованості цих осіб у результатах справи та, як наслідок, пов'язана з наявністю значного обсягу додаткової інформації, яку надають зацікавлені особи в ході допиту. Описуючи наповнення цієї інформації, науковці вправданно вказують, що «основний вид інформації ... який отримується в ході допиту, є повідомлення про факти. Але ... у процесі допиту, сторонами висловлюється також: 1) волевиявлення; 2) судження про юридичну кваліфікацію; 3) мотиви, аргументи, за допомогою яких кожна сторона висвітлює фактичні обставини у вигідному для себе аспекті; 4) вираження емоцій, настроїв. При чому іноді відділити повідомлення про факти від інших видів інформації під час допиту конкретної особи не просто» [1, с. 64]. Фіксування цієї інформації, як видно з вищевказаного, відбувається за активної участі суду, що необхідно в тому числі для сприйняття та відсіювання непотрібних даних, та санкціонується ним.

Наступною важливою відмінністю є те, що під час допиту сторони, третьої особи та їх представників ними можуть визнавати факти, що виключає їх із предмету доказування. Це, на нашу думку, є одним із визначальних факторів віднесення представників до суб'єктів, що можуть бути допитані у якості свідка.

Поряд із цим під час допиту свідка, незацікавленої особи, звісно, теж розкривається значний масив додаткової інформації, проте ця інформація не є упередженою, що підвищує її цінність для справи.

Суттєвою відмінністю отримання пояснень сторін, третіх осіб та їх представників, даних ними у якості свідка, від допиту свідка є також те, що воно відбувається за їхньою згодою та навіть із власної ініціативи (ст. 92 ЦПК).

Письмові пояснення сторін та третіх осіб, на протиположність поясненням, даним ними

у якості свідків, вирізняються тим, що процес фіксації інформації у разі використання такої моделі відбувається без участі суду та інших учасників справи, через що важко говорити про повне розкриття інформації, що є відомою особі, внаслідок неможливості її стимулювання.

Новелою чинного ЦПК стала можливість письмового опитування учасників справи як свідків, що за своєю суттю є симбіозом трьох вищевказаних інструментів. Так, відповідно до ст. 93 ЦПК, учасник справи має право поставити в першій заяві по суті справи, що ним подається до суду, не більше 10 запитань іншому учаснику справи про обставини, що мають значення для справи. Інший учасник у свою чергу зобов'язаний надати заяву свідка (відповіді на поставлені запитання) не пізніше як за п'ять днів до підготовчого засідання у справі або до першого судового засідання, розгляду справи у формі спрощеного позовного провадження. Заява свідка розкривається шляхом її направлення учаснику, що поставив запитання, у такий самий строк.

Учасник, якому поставлені запитання, може відмовитись від дачі відповідей, якщо: він не може бути допитаний як свідок; у разі відмови свідка від дачі показань проти себе, членів сім'ї та близьких родичів; якщо поставлене запитання не стосується матеріалів справи; у разі, якщо перед ним поставлено більше десяти запитань (ч. 6, ст. 93 ЦПК). Про причини відмови учасник зобов'язаний повідомити суд та учасника, що поставив запитання, у строк, аналогічний для надання відповіді. Ці підстави перевіряються судом за клопотанням іншого учасника, який може визнати підстави відсутніми, зобов'язавши учасника надати відповіді на запитання (ч. 7, ст. 93 ЦПК).

У цьому контексті заслуговує на увагу різниця між допитом сторін, третіх осіб та їх представників як свідків та письмовим опитуванням учасників справи. Зокрема, у першому випадку вимагається згода на проведення допиту, у разі використання іншої моделі діє презумпція обов'язковості надання відповідей (ст. 92-93 ЦПК). Це, крім іншого, може говорити про запровадження в цивільному процесі процедури розкриття доказів стороною в аналогічні способи, що використовуються в праві англо-саксонської правової сім'ї.

У разі, якщо запитання пов'язане з наданням доказів, учасник повинен надати копії відповідних електронних чи письмових доказів разом із заявою свідка (ч. 5, ст. 93 ЦПК).

Частина 4 ст. 93 ЦПК містить вимоги щодо змісту заяви свідка: ім'я (прізвище, ім'я та по батькові), місце проживання (перебу-

вання) та місце роботи свідка, поштовий індекс, реєстраційний номер облікової картки платника податків свідка за його наявності або номер і серія паспорта, номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти (за наявності), відповіді на питання щодо обставин справи, про які відомо свідку, джерела обізнаності свідка щодо цих обставин, а також підтвердження свідка щодо обізнаності зі змістом закону щодо кримінальної відповідальності за надання неправдивих показань.

Таким чином, у використанні вищенаведеного інструменту простежуються елементи процедури допиту свідка (попередження про кримінальну відповідальність, право відмовитись від дачі показань, обов'язковість відповіді тощо) та письмових пояснень (заява свідка все ж має ознаки письмового доказу).

Зважаючи на ст. 174 ЦПК, яка класифікує заяви по суті справи в цілому, та ст. 42, яка визначає склад учасників справи, можна зробити висновок, що запитання може ставити позивач у позовній заяві, відповідач – у відзиві, треті особи – в поясненнях щодо позову або відзиву.

Загалом, використання письмового опитування учасників справи як свідків є поширеною та давньою процедурою за кордоном, називається вона «інтерв'ю» (interrogatorispeciali) містились ще в Тимчасовому статуті цивільного судочинства Угорщини, Кroatії, Славонії, Сербії і Валахії від 16 вересня 1852 р. (далі – СЦС), які за своєю суттю зводились до можливості зацікавленої особи запропонувати суду «приватні питання» як до явки, так і під час явки свідка до допиту. Ці питання надавалися з метою їх подальшої постановки судом свідку для точнішого зазначення події та всіх подробиць, які з нею пов'язані, що виходить зі змісту ст. 163 СЦС. Водночас ст. 177 СЦС дублювала можливість надання таких питань до суду, до якого вона зверталась, у разі виконання допиту свідка іншим судом у порядку доручення. «До відправки цієї вимоги в місцевий суд, про це оголошується сторона, з попередженням супротивної сторони, що вона має право надати всі приватні запитання ... в запечатаному або розпечатаному пакеті, не пізніше восьми днів, для приєднання до вимоги» – йшлося в ст. 177 СЦС [15, с. 425, 428].

Як вбачається зі сказаного, така формула фактично використовувалась для постановки саме тих питань, на яких суду необхідно було сфокусуватися під час проведення допиту.

Примітним є те, що поряд із цим механізмом СЦС містив спосіб спрощеного отримання показів свідків «Простим доказом за допо-

могою свідків (prova sommaria) називається такий порядок, коли зовсім не призначається допит по спірним обставинам та приватним питанням, але свідки стверджують присягою усні або письмові свої показання. Цей рід доказів допускається тільки тоді, коли обидві сторони того просять», передбачалось ст. 183 СЦС [15, с. 430]. Останній механізм, як бачимо, нагадує сучасний афідевіт.

Сучасне бачення інтерв'ю, безперечно, трансформувалося та широко використовується, наприклад, у праві США. В Україні дослідження фахівцями з цивільного процесу щодо цього інструменту практично не проводились. Уільям Бернам відносить цей механізм до способів розкриття доказів у цивільному процесі США. Характеризуючи цей інструмент, дослідник наводить такі твердження: «Опитувальний лист є підбіркою запитань в письмовому вигляді на які необхідно дати письмові відповіді під присягою. Такі опитувальні листи можуть бути направлені тільки сторонам у справі. ... В ході процесу судового розгляду відповіді, отримані з допомогою опитувального листа, можна використовувати в різних цілях: як в якості доказу, що відноситься до справи, так і для виявлення протиріч в показаннях супротивної сторони. Опитувальні листи гарні тим, що обходяться дешево та їх легко використовувати» [16, с. 397].

Російський дослідник І. Р. Медведєв вказує, що інтерв'ю за своєю суттю розрахований на отримання пояснень сторін, які можуть виражатися у формі стверджень та зізнань [17, с. 197].

Загальні норми регулювання інтерв'ю в цивільному процесі США містяться в ст. 33 ФПЦП США, яка передбачає, що у разі, коли іншого не передбачено або не призначено судом, сторона може подати до будь-якої іншої сторони не більше 25 письмових запитань, включаючи всі підпитання. Додаткові опитувальні листи можуть бути вручені з дозволу суду. Відповідь на інтерв'ю повинна надавати особа, якій він адресований, у разі адресування юридичній особі чи органу державної влади – той посадовець, який може надати відповідну інформацію [18]. Реалізація цього права відбувається без участі суду та надається сторонам у контексті обов'язку розкриття доказів за ст. 26 ФПЦП США. Цією ж статтею іншій стороні надається термін в 30 днів для надання відповідей на запитання, за винятком випадків, коли такий строк встановлюється судом. Відповідь учасника підкріплюється його присягою. На кожне запитання має бути конкретна та повна відповідь. Сторона, що відповідає, може заявити про надання копії документів

замість надання доступу іншій стороні до доказів. Сторона, що має надати відповідь, може відмовитись від її надання, зазначивши причини відмови, котрі оцінюються судом [18]. Проте загальне регулювання не дає змогу зробити висновки щодо особливостей досвіду використання цього механізму в США для визначення потенційного кола складнощів у застосуванні його в Україні.

І. Р. Медведєв також виділяє основні особливості та проблемні питання використання інтерв'ю в США, які стосуються як принципів, так і процесуальних аспектів їх використання.

Зокрема, дослідник вказує на можливості недобросовісного використання права на інтерв'ю, для того щоб заплутати опонента з метою його відволікання від дійсно важливих для справи аспектів. Також вони можуть бути використані для завантаження опонента великою кількістю інтерв'ю, не спрямованих на встановлення фактів. Крім того, цей інструмент можна використати як засіб отримання інформації, що є корисною для сторони для нецільового використання в майбутньому, наприклад для майбутніх судових процесів [19, с. 212-213].

Нерідко інтерв'ю використовуються для отримання документів, підміняючи собою процедуру їх витребування, що є складнішою. У цьому разі, коли запитується велика кількість документів та вимагається їх безпосередній зміст, суд вимагає використання процедури надання документів. Це пов'язано з розумінням інтерв'ю як близьких за статусом до пояснень сторін, а не отримання документів [19, с. 224-225].

За загальним правилом, кількість запитань з усіма підпитаннями не повинна перевищувати 25, однак, наприклад, в штаті Масачусетс 25 запитань може бути поставлено незалежно від кількості учасників з іншого боку. Поряд із цим законодавство допускає ставити по 25 запитань кожному учаснику процесу, що викликає проблеми у разі значної кількості учасників (автором наведений приклад з участю більш ніж 200 заявників). Для боротьби з великою кількістю неявних запитань у США діє підхід, за яким всі ускладнюючі фрази звороти розглядаються як окреме запитання [19, с. 229-231].

Судова практика в США виробила також вимоги до самих запитань, які полягають у такому: 1) запитання повинне бути конкретним – прямо спрямоване на отримання свідчень про факти; 2) запитання має бути коротким; 3) запитання не слід формулювати альтернативно, оскільки можна отримати вибірккову відповідь; 4) доволі складно визначити, про які факти слід запитувати –

суттєві, ключові чи незначні; 5) непотрібно відповідати на інтерв'ю, де зобов'язують доказувати негативні факти [19, с. 237-240].

У разі ненадання відповіді стороною у встановлений строк вона вважається такою, що відмовилась від заперечень. Із цього моменту вона повинна відповісти під загрозою санкцій. Проте все ж сторона може просити суд продовжити строк на заперечення за відповідними правилами, за якими треба довести поважність пропуску строків [19, с. 261].

Свідчення в інтерв'ю самі по собі не мають доказового значення, але вони можуть бути в тій чи іншій формі представлені в судовий розгляд для отримання статусу доказів [19, с. 283]. Це, безперечно, пов'язано з множинною природою інтерв'ю в контексті доказів.

За загальним правилом, відповідь на інтерв'ю не перешкоджає протилежному твердженню або дачі свідчень про інші факти в самому судовому розгляді. Сторона не зв'язана безповоротно своєю відповіддю, оскільки надання свідчень доказового значення не є головною функцією інтерв'ю, тут насамперед розкривається інформація [19, с. 285].

Дослідник стверджує, що коротко процедура інтерв'ю в США виглядає таким чином:

- Сторона присилає інтерв'ю;
- Суперник відповідає / надає заперечення / стверджує, що інформації для відповіді недостатньо, одночасно показуючи, що він прикладає зусилля для отримання, або вказує, в яких документах відомості можна знайти / звертається за protective order;
- Якщо відповіді (заперечення) не влаштовують, робиться спроба мирного врегулювання розбіжностей. Якщо згода не досягнена, подається клопотання з вимогою зобов'язати дати відповідь. До моменту розгляду клопотання заявник має право зняти інтерв'ю, а опонент – зняти заперечення;
- Суд у праві погодитись із запереченням / визнати відповідь достатньою / задовольнити клопотання але переформулювати запитання. Крім того, можна кожний пункт клопотання про примус до відповіді задовольнити неповною мірою, а також накладати санкції [19, с. 286-287].

Таким чином, бачимо, що інтерв'ю є, за своєю суттю, інструментом із глибоким правовим змістом та широкими можливостями застосування, що зумовлює необхідність приділення цьому явищу підвищеної уваги в аспекті його застосування в цивільному процесі України. Досвід, набутий США, є дуже цінним для України, яка тільки впровадила цей механізм.

У контексті застосування інтерв'ю в Україні слід зазначити, що він, безперечно, повинен виконувати декілька функцій: 1. Розкриття інформації про докази та самих доказів в межах запитуваної інформації; 2. Є інструментом забезпечення доказів, оскільки дає можливість закріпити інформацію у належному засобі – заяві свідка, з ініціативи іншої сторони (яка ставить запитання) та (як супутня функція) є інструментом, що дозволяє запитуючій стороні отримувати письмові та електронні докази у справі.

Проте регулювання цього інструменту в Україні все ж виглядає неповним: зокрема, законодавець не передбачив спеціального способу примусу виконання обов'язку відповіді на запитання – наслідуючи приклад США, на наш погляд, доречно було б передбачити вимоги щодо лаконічності та конкретності запитань. Перспективним також видається запровадження компетенції суду щодо подачі повторного інтерв'ю у разі обґрунтованої необхідності. Наприклад, у разі коли заявнику слід з'ясувати додаткові обставини, що мають значення для вирішення справи, які раніше йому були не відомі, або особа дає нечіткі відповіді тощо. Загалом, слід зазначити, що поняття «по суті», яким оперує законодавець у ч. 2 ст. 93, є оціночною та суб'єктивною категорією, що дає можливість стороні по-різному трактувати її межі, а відповідно, породжується можливість відходу від запитання. Ця обставина загалом негативно впливає та деформує ідеальні умови застосування механізму опитування, а також потребує вироблення шляхів до запобігання цим явищам та боротьби з їх наслідками.

У силу змішаної природи цього поняття виглядає передчасною така назва інструменту, як «Письмове опитування учасників справи як свідків», оскільки показання свідка дістаються іншим шляхом та мають іншу доказову силу. Безперечно, позитивним є обов'язок підкріплення відповідей на запитання відповідними доказами як підкріплення пояснень зацікавленої у результаті вирішення спору особи. Також викликає подив не включення законодавцем присяги сторони-відповідача як обов'язкової умови для відповіді. Слід відзначити, що в науці існують думки щодо необхідності виключення присяги як застарілого поняття. Проте погодитися з цим не можна, адже присяга є відомою ще римському судовому процесу, використовується як додаткова гарантія достовірності пояснень та психологічно дисциплінує особу.

Крім того, слід пам'ятати про необхідність, складаючи запитання та оцінюючи відповіді як докази, враховувати загальні вимо-

ги щодо показань свідка, які поширюються на механізм письмового опитування сторін як свідків, такі як недопущення показань із чужих слів, необхідність встановлення джерел обізнаності особи про обставини тощо. Це дозволить уникнути проблем щодо допустимості, значимості таких доказів для справи у майбутньому.

Іншими способами забезпечення, залучення у справу тверджень, що широко використовуються за кордоном, є афідевіт та запит про визнання.

Наприклад, в Англії, афідевітом визнається письмовий, клятвений виклад показань або урочиста заява свідка. Показання повинні бути надані у формі афідевіта або замість показань свідка чи в доповнення до них, якщо цього вимагає суд, а також коли це передбачено нормами законодавства та в інших випадках. Афідевіт дозволяє отримати необхідну інформацію від свідків, учасників процесу, котрі можливо не зможуть з'явитися особисто та надати показання, і довести до слухання. [20, с. 203].

Афідевіти широко використовуються сторонами як засіб оформлення і збереження свідчень, отриманих до судового розгляду. Як правило, афідевіт містить: інформацію про особу, що дає письмові свідчення; твердження про факти; клятву від імені особи, що дає пояснення про їх правдивість; підпис особи на дату складення афідевіту; підтвердження нотаріуса або іншого уповноваженого органу, що документ підписаний автором афідевіту [21, с. 29]. Проте використання такого способу залучення інформації до цивільного процесу в Україні є неможливим в умовах чинного законодавчого регулювання. Хоча можливість викладення свідком показань у заяві свідка, що посвідчується нотаріусом, знайшла своє відображення у ст. 88 Господарського процесуального кодексу України, за якою, по суті, цей механізм є попереднім закріпленням інформації в заяві з можливістю її подальшої перевірки в судовому засіданні, на яке цей свідок зобов'язаний з'явитись [22].

Запитом про визнання ст. 36 ФПЦП США є конструкція, за процедурою зовні схожа на інтерв'ю, але відмінна в тому, що останній спрямований на отримання пояснень, а запит про визнання – на визнання факту. На відміну від інтерв'ю, за запитом про визнання сторона не дізнається про існування чого-небудь. Тут вона знає про наявність відомостей та пропонує супротивнику признати їх як встановлені [19, с. 292]. Таким чином, цей інструмент спрямований на визначення фактів та обставин, що підлягають подальшому доведенню, водночас

визначаючи, які факти та обставини справи сторони визнають. Це дозволяє значно звузити коло необхідних доказів, проте не є предметом нашого дослідження.

Іншим важливим аспектом для нашого дослідження є можливість сторін вчинення дій щодо дискредитації показів свідка, що приводять до нівелювання його показань як доказу в цивільному процесі або суттєвого зниження їх ваги. Безперечно, такі дії сторона може вчинити шляхом реалізації своїх прав у змагальній процедурі цивільного процесу. У цьому контексті інтерес викликає дослідження Т. В. Рудої щодо класифікації таких дій для цивільного процесу США, проте, на наш погляд, ця класифікація є актуальною і у вітчизняному цивільному процесі. Зокрема, до таких дій дослідник відносить: подання доказів упередженості або особистої заінтересованості свідка у результатах вирішення справи; подання доказів фізичних або розумових вад свідка; подання доказів недобросовісного характеру свідка; подання доказів, що свідчать про суперечності у свідченнях різних свідків щодо певної обставини; подання доказів, які свідчать про розбіжності у показах одного і того ж свідка щодо певної обставини [23, с. 75].

Як видно з вищевказаного, ці дії засновані на загальних вимогах щодо особи свідка та розбіжностях щодо свідчень свідків. Безумовно, такі конструкції мають право на існування в рамках Цивільного процесу України. Також їх можна доповнити зверненням уваги сторони на порушення процесуального порядку допиту свідка, що трапляється у практиці.

Отже, супротивна сторона, окрім можливості уточнення показань свідка, можливості керування логічною послідовністю викладення свідчень свідками, має у своєму розпорядженні ще цілу низку дій, що необхідні для їх захисту та можуть успішно реалізовуватися в ньому.

Висновки

Проведене дослідження показало, що показання свідка є надскладним для розуміння засобом доказування, що поєднує в собі велику кількість юридичних, фізичних, фізіологічних складників. Процес отримання показань свідків є громіздкою процедурою судового процесу, яка, втім, зумовлена необхідністю досягнення найбільшої ефективності. Реформа цивільного процесу України 2017 р. дала поштовх до використання процедур, раніше не відомих цивільному процесу України, проте вони потребують подальшого удосконалення та гармонізації для максимізації ефективності їх використання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процес України : підручник / за загальною ред. д. ю.н., доцента М. М. Ясинка. – К.: Алерта, 2014. – 744 с.
2. Словник української мови : в 11-ти т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні ; [редкол. : І.К. Білодід (голова) та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 9 : С. – 915 с.
3. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики / О. О. Грабовська – Київ: Юрінком інтер, 2017. – 504 с.
4. Кучер Т. М. Докази, доказування та доведення у цивільному процесі України : монографія / Т. М. Кучер. – К.: Видавець Познишев, 2015. – 428 с.
5. Новікова Н. А. Поняття та ознаки свідка в цивільному процесі / Н. А. Новікова // Право і суспільство. – 2016. – № 6. – С. 41-48.
6. Братель О. Г. Показання свідків в цивільному процесі: нетрадиційний підхід у використанні доказу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/pokazannya-svidkiv-v-civilnomu-procesi-netradicijnij-pidxid-u-vikoristanni-dokazu/>.
7. Постанова № 2 Пленуму Верховного суду України Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua>.
9. Рішення Деснянського районного суду м. Києва від 23 червня 2017р. у справі № 754/34/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67534278>.
10. Рішення Київського районного суду м. Одеси від 26.04.2017 р. у справі № 2/520/4303/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66321453>.
11. Рішення Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 16 березня 2015 р. у справі № 193/2113/14-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43213021>.
12. Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / В. І. Тертишніков. – Х7 : ІПЦ «Ксилон», 2007. – 576 с.
13. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар : у 2 т. / [Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В.] ; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я. КНТ, 2006. – 912 с.
14. The European Court Of Human Right «Case of Fomin v. Moldova»% Judgment 11 October 2011 // Google books [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://echr.ketse.com/doc/36755.06-en-20111011/view/>.

15. Уставы гражданского судопроизводства Сардинии и Венгрии / [пер. С. Зарудного]. – Санкт-Петербург : в Типографии II Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1859. – 550 с. // Google books [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://books.google.com.ua/books?id=G7sZAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>.

16. Уильям Бернам Правовая система США / Бернам Уильям ; науч. ред. В. А. Власихин ; [пер. с англ. А. В. Александров] // Introdution to the Law and Legal System of the United States / William Burnham. – Вып. 3. – М. : РИО «Новая юстиция», 2006. – 1216 с.

17. Медведев И. Р. Интерrogатори в гражданском процессе США: общие положения / И. Р. Медведев // Закон. – 2011. – № 1. – С. 197-207.

18. Federal Rules of Civil Procedure [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.law.cornell.edu/rules/frcp>.

19. Медведев И. Р. Учение об объяснениях сторон в гражданском процессе: научное исследование : монография / И. Р. Медведев. – М.: Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2009. – 597 с.

20. Кулакова В. Ю. Гражданский процесс зарубежных стран (Франция и Англия) : учебное пособие для аспирантов / [Кулакова В. Ю., Миззоян М. Э., Соловьев А. А.] ; отв. ред. В. Ю. Кулакова – Москва : Проспект, 2017. – 256 с.

21. Дунаевська С. Депо інший погляд на афідевіт / С. Дунаевська // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2017. – № 2(92). – С. 28-32.

22. Господарський процесуальний кодекс України / ВВР. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

23. Руда Т. Достовірність доказів у цивільному судочинстві США та України: порівняльно-правовий аспект / Т. Руда // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 87. – С. 73-78.

Статья посвящена исследованию обеспечения свидетельских показаний в гражданском процессе Украины. В ходе исследования выявлены и проанализированы положения инициации, подготовки и выполнения допроса свидетеля, особенности характеристик свидетеля, влияющие на оценку его показаний. Проанализированы механизмы привлечения показаний свидетеля к гражданскому процессу Украины. Проведен обзор некоторых инструментов обеспечения показаний свидетеля, используемых за рубежом.

Ключевые слова: свидетель, свидетель в гражданском процессе, показания свидетеля, объяснения сторон, интерrogатории, аффидевит.

The article is devoted to the study of the provision of witness testimony in the civil process in Ukraine. In the course of the research, the position of initiation, preparation and fulfillment of the witness's interrogation was revealed and analyzed, and the identification of the characteristics of the witness characteristics, which affects the assessment of his testimony, was revealed. The analysis of mechanisms for involving witnesses to the civil process of Ukraine is analyzed. A review of some of the tools used to provide witness testimony used abroad.

Key words: witness, witness in civil process, witness testimony, party explanation, interrogatory, affidavit.

